

VINGT-CINQ ANS DE RECHERCHE HISTORIQUE EN
FRANCE (1940—1965)

Volume offert par le Centre national de Recherche scientifique
1965. Sv. I (L'enseignement et la recherche; Les publications),
sv. II (Bibliographie), LXIV + 518

Francuska historiografija, a i historiografija uopće, dobila je knjigom »Dva-
deset i pet godina povijesnog istraživanja u Francuskoj« pogled na rad i
pregled rada povjesničara, visokoškolske nastave povijesti, organizacionih
oblika i centara povijesnog istraživanja, izdavanja radova i, što je najvažnije,
bibliografiju radova francuskih povjesničara od 1940. do početka 1964.
godine.

Organizaciju oko izrade djela imao je Francuski komitet povijesnih znanosti.
Pojedine dijelove unutar podjele: I — Nastava i istraživanja (1—132); II —
Publiciranje (133—201) napisali su Didier Ozanam, Jacqueline Misraki, Pierre
Marot, Pierre Renouvin, Charles Higounet. Bibliografiju (207—447) je prire-
dio Pierre Couperie, a uvod (IX—LXIV) je napisao Jean Glénisson.

Glénissonov je uvod prikaz suvremene francuske historiografije, njenih težnji
i ostvarenja. Glénisson najprije utvrđuje da se u Francuskoj poklanja premala
pažnja historiografiji. Smatra da se ona, uglavnom ograničava na nekrologe
i prigodne napomene. U prikazu suvremene francuske historiografije Glénisson
je pošao od dvije činjenice: razvitka te historiografije u posljednjih sto godina
i potpunog sloma pozitivističke historiografije.

Prvi je dio prikaza Glénisson posvetio pozitivističkoj historiografiji, borbi
za njeno prevladavanje i pobjedi koncepcija koje zastupaju učenjaci oko
časopisa *Anali*.

Prikaz pozitivističke historiografije sačinio je prema djelima Ch. Seignobosa.¹
Istakao je da je osnovna karakteristika te historiografije to što se iscrpljuje
u traženju i utvrđivanju činjenica, a zadaću povjesničara vidi samo u sakuplja-
nju i kritici dokumenata. Prvi je napad na takvu historiografiju, konstatira
Glénisson, izvršio Henri Berr sa suradnicima okupljenim oko *Revije povijesne
sinteze* (*Revue de synthèse historique*, 1900). Oni su smatrali da treba
objediniti različita područja povijesnog istraživanja i približiti povijest ostalim
društvenim naukama.

Glénisson dalje ističe važnost koju je u borbi protiv pozitivističke historiogra-
fije imao časopis *Anali* (*Annales d'histoire économique et sociale*, 1929).
Časopis su osnovali L. Febvre i M. Bloch, i Glénisson se u obradi osnovnih
koncepcija *Anala* zadržava na shvaćanjima i djelatnosti ove dvojice istak-
nutih povjesničara. Citirajući uzrečicu L. Febvrea da nema povijesti, već da
postoje samo povjesničari, Glénisson je istakao da takvo shvaćanje unosi rela-
tivizam u područje povijesnih istraživanja, da dozvoljava slobodniji rad
povjesničara na području dokumenata i činjenica. Takvo shvaćanje stavlja
u prvi plan sposobnosti povjesničara koji, da bi stvorio svoje djelo, može
iskoristiti (Glénisson citira Febvrea²) sve što »pripada čovjeku, zavisi od čo-
vjeka, služi čovjeku, izražava čovjeka, označava prisustvo, aktivnost, ukus,

¹ Ch. Seignobos, *La méthode historique appliquée aux sciences sociales*, Paris, 1909.

² *Combat pour l'histoire*, Paris, 1953.

način postojanja čovjeka« (XX). Dakle, zaključuje Glénisson, nova koncepcija povijesnog istraživanja traži obuhvaćanje i razumijevanje čitavog kompleksa čovjeka, svih područja i manifestacija njegove djelatnosti, tj. traži usku povezanost povijesti s ostalim humanističkim disciplinama, pa i svim ostalim granama nauke. To ujedno znači i odbacivanje stoljetnog prvenstva političke i diplomatske povijesti unutar povijesne nauke.

Glénisson je istakao da je stvaranje koncepcije časopisa *Anali*, nove koncepcije povijesti, povezano i s radom G. Lefebvrea, F. Simianda i drugih. Istakao je i utjecaj marksizma i zaključio da je na početku 40-tih godina nova koncepcija počela davati osnovno obilježje francuskoj historiografiji, a da poslije 1950, kad je u Parizu održan međunarodni kongres povjesničara, više nije postojala nikakva organizirana opozicija novom shvaćanju.³

Glénisson zatim analizira kojim je područjima i temama najviše zaokupljena francuska historiografija. Zaključuje da je težište na ekonomskoj povijesti, socijalnoj povijesti i povijesnoj demografiji. Istraživanja na području ekonomske povijesti, grupiraju se oko nekoliko velikih tema, kao npr. trgovački kapitalizam, industrijska revolucija, krize i, naročito u posljednje vrijeme, problemi ekonomskog razvitka uopće.

Socijalna povijest studira ponajviše grupe, kategorije i klase društvene zajednice. Na tom području, kaže Glénisson, naročito dolazi do izražaja utjecaj marksizma. Međutim, smatra da još nisu urađene prave sinteze i to zbog toga što su se istraživanja, uglavnom, ograničavala na prikazivanje običaja i mišljenja vladajućih klasa.

Povijesna je demografija jedna od posljednjih pojava u panorami suvremenih povijesnih istraživanja. Ona je, naglašava Glénisson, još u procesu traženja vlastite definicije. U znaku je pitanja i vrijednost njenih rezultata za razdoblja prije pojave urednog popisivanja, dakle prije razdoblja normalno uređene građanske države. No, Glénisson ističe da se istraživanja ipak vrše od starog do najnovijeg doba. Posebni položaj u francuskoj historiografiji zauzimaju tradicionalni oblici, politička i diplomatska povijest. Ti se oblici, kako naglašava Glénisson, prilagođuju novim oblicima i koncepcijama historiografskog rada koje stavljaju izlaganje činjenica u službu socioloških razmatranja. »Nije više pitanje da se daje ravna priča događaja, da se utvrdi jednostavna biografija državnika i ratnih vođa. Ličnosti, grupe ličnosti bit će 'smještene u svoju sredinu, profesionalnu, obiteljsku, socijalnu, geografsku i kronološku« (XXXVII). Isto tako i diplomatska povijest se prestaje baviti samo formalnim diplomatskim vezama.

Glénisson posebno ističe obnovu »erudicije« u francuskoj historiografiji. Erudicija, koju je pogodio napad na pozitivističku historiografiju, nije stradala samo zbog pobjede novih koncepcija. Glénisson misli da je to posljedica i određenih ekonomskih i socijalnih razloga, prije svega nedostatka materijalnih sredstava potrebnih za rad i školovanje stručnjaka. Međutim, povijest ne može bez eruditivnog rada, ali sada se prednost daje uređivanju fondova i izdavanju serija dokumenata itd. koji odgovaraju potrebama ekonomske i socijalne povijesti.

³ O kretanjima u novijoj francuskoj historiografiji usp.: M. Gross, O francuskoj sociološkoj historiografiji, *JIC*, 1963, br. 4.

U posljednjem dijelu uvoda Glénisson se zadržava na najnovijim strujanjima u francuskoj historiografiji. Prvo razmatra neke misli djela R. Arona »Uvod u filozofiju povijesti« (Introduction à la philosophie d'histoire, podnaslov — Essai sur les limites de l'objectivité historique), a zatim analizira rad i misli F. Braudela. Ističe Braudelovo shvaćanje povijesti kao »sveukupne povijesti« i nove elemente koje je Braudel unio u shvaćanje povijesti. To je pojam »prilika« (conjoncture) i »povijesti prilika« (histoire conjoncturelle, conjoncturale), a zatim i pojam »dugog trajanja« (longue durée), odnosno »strukturalne povijesti« (histoire structurelle, structurale). Glénisson smatra da je za Braudela osnovna briga da »ništa ne pusti pobjeći od onog što može biti čovjek, od onog što on može činiti i misliti« i, dalje, da »odlučno odbacuje sistem a priori i sva objašnjenja koja se dovode u vezu samo s jednom odlučujućom činjenicom« (LXVII).

Prvi svezak toga djela o francuskoj povijesnoj nauci ima zadatak da prikaže visokoškolsku nastavu povijesti, organizaciju povijesnog istraživanja i publiciranja povijesnih radova.

Nastava povijesti u Francuskoj održava se danas na fakultetima i visokoškolskim ustanovama van fakulteta. Čitava je Francuska podijeljena na dvadeset i tri sveučilišna okruga, a nastava povijesti održava se na filozofskim fakultetima (Faculté des Lettres). Organizacija nastave povijesti na raznim je fakultetima različita, ali je u pravilu usmjerena tako da student »prolazi malo-pomalo od klasičnog oblika nastave na uvođenje u istraživanje, a zatim i samo istraživanje, i samostalno i kolektivno« (9). Studij povijesti odvija se, naime, u tri etape. Prvu čini priprema za studij, tj. upoznavanje sa svim povijesnim disciplinama (trajanje 1—2 godine). Druga je etapa određena slobodnim izborom studenata (3 godine). Na to se može nadovezati treća etapa (2 godine) sa zadatkom da »dade studentima produbljene spoznaje o nekoj specijalnosti i da ih obrazuje metodama istraživanja« (113).

Na fakultetima se stječu i visoki naučni stupnjevi: »državni doktorat« i »sveučilišni doktorat«.

Osim studija na fakultetima postoje i znanstvene ustanove (Le Collège de France, 1530; L'École nationale des Langues orientales vivantes, 1795; L'École nationale des Chartes, 1821; L'École pratique des Hautes Études, 1868; L'École du Louvre, 1881) uglavnom orijentirane prema istraživanju, a studenti se u njima, prije svega, upoznavaju s tehnikom i metodologijom proučavanja povijesti. Te škole imaju ili široke slobode u izboru tema (Le Collège de France nema čvrsto određenog programa), ili su usmjerene prema određenim specijalizacijama, npr. nastava jezika istočne Evrope, Azije, Afrike, Oceanije i proučavanje povijesti tih geografskih oblasti (L'École nationale des Langues orientales vivantes), nastava pomoćnih povijesnih nauka (L'École nationale des Chartes), formiranje stručnjaka za određene struke (L'École du Louvre). Zatim se prikazuju ustanove znanstvenog, administrativnog i kulturnog karaktera koje, bez obzira na svoj neposredni zadatak, nose određeni organizacioni i materijalni teret na području povijesnog istraživanja. Prvenstveno su to: Nacionalni centar za znanstvena istraživanja (Le Centre national de la Recherche scientifique — CNRS, 1939), akademije (L'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, 1832; L'Académie des Sciences morales et politiques, 1832), Francuski komitet povijesnih znanosti (Le Comité français des sciences historiques, 1927) arhivi, biblioteke, muzeji itd. Sve te institucije imaju veliko

značenje. Neke imaju stalno angažirane naučne suradnike, posjeduju biblioteke, materijalna sredstva za organiziranje naučnog rada (CNRS). Druge se specijalno bave problemima povijesti, osiguravaju sudjelovanje Francuske na internacionalnim skupovima povjesničara, brinu se o provođenju usvojenih preporuka i programa naučnog istraživanja (Francuski komitet povijesnih znanosti), odnosno neophodne su povijesnom istraživanju (biblioteke, arhivi, muzeji).

Međutim, osnovni teret povijesnog istraživanja nose ipak institucije posebno organizirane u tu svrhu. U tim institucijama dolazi do izražaja kolektivni rad, jer je specijalizacija istraživača, evolucija metoda i tehnike istraživanja prešla mogućnosti jednog usamljenog učenjaka. Takav je rad nužan kad se radi o stvaranju većih sinteza. Smatra se da osnovna obilježja takvog istraživačkog centra čine stručno vodstvo, rad u ekipi, dugoročni program istraživačkog rada, briga o stvaranju i širenju naučnih rezultata, akcije u javnosti, savjetovanja, štampanje djela. U Francuskoj su istraživački centri organizirani oko sveučilišta, visokih škola i CNRS.

Prikaz centara povijesnog istraživanja završava se dodatkom koji sadrži njihov abecedni popis s osnovnim podacima o tim ustanovama, tj. adresa, ime direktora, datum osnivanja i povijesni razvoj, istraživačka usmjerenost, izdavačka djelatnost.

U nastavku se prikazuje rad na području arhivistike, a zatim se govori o doktorskim tezama. Naime izradba doktorskih teza čini veliki udio u povijesnom istraživanju. U Francuskoj postoje tri vrste doktorskih teza. To su teze za »državni doktorat« (Doctorat d'État), »sveučilišni doktorat« (Doctorat d'Université) i »doktorat trećeg stupnja« (Doctorat du troisième Cycle). Karakter teze i uvjeti koji se moraju zadovoljiti kod svakog su doktorata drugačiji. Najviši je stupanj »državni doktorat«. On omogućuje pristup zvanju sveučilišnog nastavnika, a da bi se postigao treba izraditi dvije teze. Glavna ima cilj da pokaže širi lični napor kandidata u proučavanju izvora, kritici i interpretaciji. Ta teza mora biti originalan naučni rad, temeljen na što većem korištenju izvora. Dopunska teza mora pokazati erudiciju kandidata. Teze za »doktorat trećeg stupnja« ne obrađuju velike probleme. Ta teza je određena da »pokaže da je kandidat stekao navike istraživača, tj. da je sposoban za samostalno naučno istraživanje, da zna primjenjivati metode istraživanja, da sa sigurnošću vrši kritiku izvora i da zna predočiti rezultate svoga rada« (158). Teze za postizanje »sveučilišnog doktorata« približno su jednake tezama za »doktorat trećeg stupnja«. »Sveučilišni doktorat« je naročito pogodan za kandidate iz stranih zemalja.

Doktorske teze su, međutim, zanimljive i kao pokazatelji interesa povjesničara za pojedina područja istraživanja. Teze se odnose na sva povijesna razdoblja, ali je usmjerenost prema određenim temama uočljiva. Npr. mnogo se proučava povijest gradova, agrarnih odnosa, socijalnih grupa i socijalnih struktura. (U novijoj povijesti npr. industrija, bankarstvo i, naročito, radnički pokret.)

U pogledu izdavanja povijesnih radova konstatira se da se oni uglavnom objavljuju u okvirima raznih zbirki. Samostalno izlaze djela koja su rezultat dugotrajnog rada pojedinih učenjaka, a zatim i popularna povijesna djela vrijednost kojih je različita, zavisno od znanstvenih sposobnosti i napora pojedinih autora.

Zatim su prikazani, prema podacima iz godine 1964. i časopisi u kojima se obrađuje povijesna problematika. Ukupno je navedeno devedeset časopisa. Izlaze zahvaljujući uglavnom materijalnoj pomoći CNRS. Velik broj tih časopisa ima dugu tradiciju, a dosta ih se pojavilo i poslije drugoga svjetskog rata. Za svaki časopis donosi se naslov, godina utemeljenja, direktor, područje interesa, vremenski period izlaženja i adresa redakcije.

Drugi svezak sadrži bibliografiju radova francuskih povjesničara. Bibliografija obuhvaća radove objavljene od 1940. do 1964. Nisu uneseni radovi objavljeni u časopisima. Ukupno je nabrojano 6460 naslova. Bibliografija je izrađena vrlo pregledno, tj. — iako obuhvaća djela koja se odnose na povijest gotovo svih područja ljudske djelatnosti i vremenski period od prethistorije do danas — omogućeno je lako korištenje podataka. Radovi su, naime, razvrstani tako da se najprije nabrajaju oni pomoćnih povijesnih nauka, zatim akti kongresa, štampani arhivski materijali, priručnici s područja historiografije i metodologije. Nabrajaju se dalje radovi koji obuhvaćaju više povijesnih perioda, a zatim slijede radovi po pojedinim povijesnim periodima od prethistorije do najnovijeg doba. Unutar tog kronološkog razvrstavanja radovi su razvrstani i tematski. Bibliografija završava indeksom (479—518) imena autora kojih su djela u njoj spomenuta. Uz ime svakog autora označen je broj pod kojim se nalazi njegov rad. Taj indeks znatno olakšava služenje bibliografijom.

Inače je ta bibliografija i ogledalo interesa francuskih povjesničara. Od 6460 naslova 3436 se neposredno odnosi na novu i najnoviju povijest. Naročito se mnogo radova odnosi na razdoblje drugoga svjetskog rata.

Knjiga »Dvadeset i pet godina povijesnog istraživanja u Francuskoj« veoma je koristan priručnik i za naše povjesničare. Uvod Jeana Glénissona omogućava da se shvate kretanja u suvremenoj francuskoj historiografiji, a ta su kretanja imala i imaju znatan utjecaj na kretanja u historiografiji uopće. Veoma korisno mogu poslužiti i sve informacije o organiziranju visokoškolske nastave povijesti i povijesnog istraživanja, a bibliografski materijal uvijek je od velike pomoći svakom naučnom radniku.

Marijan Matićka